

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

એર કસ્ટમ્સ ઓફિસર આઈજીઆઈ ન્યુ દિલ્હી

વિરુદ્ધ

પ્રમોદ કુમાર ધમીજા

(ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૨૩ / ૨૦૧૬)

૧૫ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૬

[વી. ગોપાલ ગૌડા અને ઉદય ઉમેશ લલિત, ન્યાયમૂર્તિઓ]

કસ્ટમ્સ એક્ટ, ૧૯૬૨: દાણચોરી – લુફ્થાન્સા એરલાઈન્સના એરક્રાફ્ટના બે મુસાફરો દ્વારા ભોજનની ટ્રોલીમાં છુપાવવામાં આવેલા પ્રત્યેક ૧૦ તોલાના ૧૮૪ સોનાના બિસ્કિટ – તેમના નિવેદનોમાં, તેઓએ સોનાના બિસ્કિટની રિકવરી સ્વીકારી અને ખુલાસો કર્યો કે સામાવાળાએ રિકવર કરાયેલા સોનામાં તેમજ

અગાઉના પ્રસંગોએ દાણચોરી કરાયેલા સોનામાં નાણાંનું રોકાણ કર્યું હતું – સામાવાળા સામે ક્રિમિનલ કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યો – કસ્ટમ્સ એક્ટ હેઠળ તેમની સામે ન્યાયનિર્ણય (*adjudicating*) કાર્યવાહી પણ શરૂ કરવામાં આવી – તારીખ ૩૦.૯.૧૯૯૯ ના હુકમ દ્વારા, એડિશનલ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ દ્વારા સામાવાળા પર દંડ લાદવામાં આવ્યો – આ હુકમ કમિશનર દ્વારા એવા કારણોસર રદ કરવામાં આવ્યો કે એક જ નામના બે વ્યક્તિઓ હતા, એક દુબઈમાં અને બીજા સામાવાળા હતા અને સહ-આરોપીના નિવેદન સિવાય રેકૉર્ડ પર કોઈ સામગ્રી ન હતી – હાઈકોર્ટમાં ફરિયાદ રદ કરવા માટે અરજી દાખલ કરવામાં આવી – અરજીમાં જ, સામાવાળાના બે સરનામાં આપવામાં આવ્યા હતા – હાઈકોર્ટે અરજી મંજૂર કરી અને ફરિયાદ રદ કરી – અપીલ પર, ઠેરવવામાં આવ્યું: તારીખ ૩૦.૯.૧૯૯૯ નો અપીલનો હુકમ દર્શાવે છે કે મુસાફરે સામાવાળાની સંડોવણીનો આક્ષેપ કર્યો હતો – કાયદા મુજબ, જો આવું નિવેદન અન્યથા સ્વીકાર્ય અને વિશ્વસનીય હોય, તો દોષિત ઠરાવવાનું કાયદેસર રીતે આવી સામગ્રી પર આધારિત હોઈ શકે છે – અપીલના હુકમમાં એવું તારણ કે બે પ્રમોદ કુમાર હતા તે સંપૂર્ણપણે ખોટું હતું – આ હકીકતોની પૃષ્ઠભૂમિમાં, એ સ્વીકારી શકાય નહીં કે ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહીમાં સામાવાળાનો છુટકારો ગુણદોષ પર હતો અથવા તો તેમને સંપૂર્ણપણે નિર્દોષ માનવામાં આવ્યા હતા – કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતા, કાર્યવાહી રદ કરવાની અરજ સ્વીકારવામાં હાઈકોર્ટ સાચી અને વાજબી ન હતી.

અપીલ મંજૂર કરતા, કોર્ટે

ઠેરવેલ કે: ૧. તારીખ ૩૦.૦૯.૧૯૯૯ નો અસલ હુકમ સામાવાળાના ભાઈના નિવેદનનો સંદર્ભ આપે છે જે સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે સામાવાળા (પ્રમોદ કુમાર) એપ્રિલ, ૧૯૯૬ માં દિલ્હી આવ્યા હતા. તારીખ ૩૦.૦૯.૧૯૯૯ ના અપીલના હુકમમાં આ નિવેદનનો સંદર્ભ પણ આપવામાં આવ્યો ન હતો પરંતુ એવું તારણ આપવામાં આવ્યું છે કે સામાવાળાએ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૪ પછી ભારતની મુલાકાત લીધી ન હતી. સામાવાળાને ભાગેડુ ગુનેગાર જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમણે વ્યક્તિગત રીતે કોઈપણ કાર્યવાહીમાં ભાગ લીધો ન હતો. સંજોગોમાં, સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૪ પછી તેમણે ભારતની મુલાકાત લીધી ન હોવાના દાવાના સમર્થનમાં રજૂ કરાયેલ પાસપોર્ટની નકલોને કોઈ વજન આપી શકાય નહીં. અપીલનો હુકમ વધુમાં દર્શાવે છે કે મુસાફરના નિવેદનમાં સામાવાળાની સંડોવણીનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો. કાયદા મુજબ, જો આપું નિવેદન અન્યથા સ્વીકાર્ય અને વિશ્વસનીય હોય, તો દોષિત ઠરાવવાનું કાયદેસર રીતે આવી સામગ્રી પર આધારિત હોઈ શકે છે. અપીલના હુકમમાં એવું તારણ કે બે પ્રમોદ કુમાર હતા તે સંપૂર્ણપણે ખોટું હતું. આ હકીકતોની પૃષ્ઠભૂમિમાં, એ સ્વીકારી શકાય નહીં કે ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહીમાં સામાવાળાનો છુટકારો ગુણદોષ પર હતો અથવા તો તેમને સંપૂર્ણપણે નિર્દોષ માનવામાં આવ્યા હતા. કેસની

હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતા, કાર્યવાહી રદ કરવાની અરજ સ્વીકારવામાં હાઇકોર્ટ વાજબી ન હતી. [ફકરા ૮, ૯]

કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ વિ. એલ.આર. મેલવાણી (૧૯૬૯) ૨ એસ.સી.આર. ૪૩૮; કે.જી. પ્રેમશંકર વિ. ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ (૨૦૦૨) ૮ એસ.સી.સી. ૮૭: ૨૦૦૨ (૨) સપ્લી. એસ.સી.આર. ૩૫૦; રાધેશ્યામ કેજરીવાલ વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય (૨૦૧૧) ૩ એસ.સી.સી. ૫૮૧: ૨૦૧૧ (૪) એસ.સી.આર. ૮૮૯ – સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

કેસ લો સંદર્ભ

(૧૯૬૯) ૨ એસ.સી.આર ૪૩૮ સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો

ફકરો ૪

૨૦૦૨ (૨) સપ્લી. એસ.સી.આર ૩૫૦ સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો

ફકરો ૬

૨૦૧૧ (૪) એસ.સી.આર ૮૮૯ સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો

ફકરા ૭, ૮

ક્રિમિનલ અપીલેટ જ્યુરિસડિક્શન: ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૨૩ વર્ષ ૨૦૧૬.

નવી દિલ્હી ખાતેની દિલ્હી હાઇકોર્ટ દ્વારા ક્રિમિનલ નંબર ૪૬૦ વર્ષ ૨૦૦૯ માં પસાર કરાયેલ ચુકાદા અને હુકમ તારીખ ૦૪.૦૧.૨૦૧૧ માંથી.

અપીલકર્તા વતી સુશ્રી રંજના નારાયણ, સુશ્રી સુષ્મા મનચંદા, બી. ક્રિષ્ના પ્રસાદ.

સામાવાળા વતી નવીન મલ્હોત્રા, ઋષિ મલ્હોત્રા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિશ્રી ઉદય યુ. લલિત દ્વારા આપવામાં આવેલ.

૧. લીવ મંજૂર કરવામાં આવી.

૨. આ અપીલ નવી દિલ્હી ખાતેની દિલ્હી હાઇકોર્ટ દ્વારા ક્રિમિનલ એમ.સી. નંબર ૪૬૦ વર્ષ ૨૦૦૯ માં પસાર કરાયેલ ચુકાદા અને હુકમ તારીખ ૦૪.૧.૨૦૧૧ ને પડકારે છે.

૩. આ અપીલ દાખલ કરવા તરફ દોરી જતી હકીકતો નીચે મુજબ છે:—

(એ) ચોક્કસ બાતમીના આધારે, ૦૯.૦૭.૧૯૯૬ ના રોજ આઈજીઆઈ એરપોર્ટ, નવી દિલ્હી ખાતેના એર કસ્ટમ્સ ઓફિસર્સ (પ્રિવેન્ટિવ) દ્વારા, ફેન્ડફર્ટથી દિલ્હી આવતી લુફ્થાન્સા એરલાઇન્સની ફ્લાઈટના એરક્રાફ્ટની ભોજનની ટ્રોલીઓમાંથી, વર્યામ સિંઘ અને રણબીર સિંઘ નામના બે મુસાફરો દ્વારા છુપાવવામાં આવેલા પ્રત્યેક ૧૦ તોલાના ૧૮૪

સોનાના બિસ્કિટ, જેનું વજન ૨૧૪૫૪.૪૦૦ ગ્રામ અને કિંમત રૂપિયા ૧,૦૯,૮૪,૬૫૨/- હતી, તે રિકવર કરીને જપ્ત કરવામાં આવ્યા. તેમના નિવેદનોમાં, વર્યામ સિંઘ અને રણબીર સિંઘે સોનાની રિકવરી અને જપ્તી સ્વીકારી અને આ ઘટનામાં સંડોવાયેલા અન્ય વ્યક્તિઓના નામ આપ્યા. વર્યામ સિંઘે, અન્ય બાબતોની સાથે, પ્રમોદ કુમાર એટલે કે અહીના સામાવાળાના નામનો ખુલાસો કર્યો કે જેમણે જપ્ત કરાયેલા સોનામાં તેમજ અગાઉના પ્રસંગોએ દાણચોરી કરાયેલા સોનામાં તેમની સાથે નાણાંનું રોકાણ કર્યું હતું.

(બી) વર્યામ સિંઘે વધુમાં જણાવ્યું કે ૬.૦૭.૧૯૯૬ ના રોજ, રણબીર સિંઘ અને તે દુબઈ ગયા જ્યાં સામાવાળાએ સોનાના બે પેકેટ પહોંચાડ્યા; કે તેઓ ફેન્કફર્ટ ગયા; કે ફેન્કફર્ટથી દિલ્હીની ફ્લાઈટમાં રણબીર સિંઘની મદદથી, તેણે બંને પેકેટ ડ્રાય આઈસ ટ્રેમાં મૂક્યા અને પૂર્વ-વ્યવસ્થા મુજબ આ પેકેટ કેટરિંગ સ્ટાફ દ્વારા મોતી બાગ ગુરુદ્વારા પાસે હટાવીને તેને પહોંચાડવાના હતા અને આ કામ માટે તેણે તે વ્યક્તિને રૂપિયા ૫૦,૦૦૦/- ચૂકવવાની સંમતિ આપી હતી; કે તેણે આ સોનું સામાવાળાને સોંપવાનું હતું અને બદલામાં તેને નફામાંથી રૂપિયા ૨,૦૦,૦૦૦/- મળવાના હતા; કે ૯.૭.૧૯૯૬ ના રોજ જપ્ત કરાયેલા સોનામાં તેના રોકાણનો હિસ્સો રૂપિયા બત્રીસ લાખ હતો અને બાકીનું રોકાણ સામાવાળા દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. તેણે સ્વીકાર્યું કે અગાઉ તે

દુબઈ થઈને ફ્રેન્કફર્ટ ગયો હતો અને છ વખત દિલ્હી પાછો આવ્યો હતો અને એ જ રીતે સોનું લાવ્યો હતો. સત્તાવાળાઓએ સંડોવાયેલા તમામ વ્યક્તિઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા. જો કે, સામાવાળાનું નિવેદન નોંધી શકાયું ન હતું કારણ કે અસંખ્ય સમન્સ હોવા છતાં, તેણે તપાસ અધિકારીઓને સહકાર આપ્યો ન હતો અને છુપાયેલો રહ્યો હતો.

(સી) કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, દિલ્હીએ ૦૪.૦૯.૧૯૯૬ ના રોજ સામાવાળા, વર્યામ સિંઘ, રણબીર સિંઘ અને અન્ય ચાર લોકો સામે કાર્યવાહી માટે મંજૂરી આપી હતી અને તે મુજબ એ.સી.એમ.એમ. , નવી દિલ્હીની કોર્ટમાં ફરિયાદ નંબર ૬૬/૧/૯૬ દાખલ કરવામાં આવી હતી. આ વિષયના કેસમાં વિદ્વાન એ.સી.એમ.એમ., નવી દિલ્હી દ્વારા સામાવાળાને "ભાગેડુ ગુનેગાર" જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.

(ડી) આ દરમિયાન સામાવાળાને કારણદર્શક નોટિસ બાદ ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હતી. એડિશનલ કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ, આઈજીઆઈ એરપોર્ટ, નવી દિલ્હી દ્વારા તારીખ ૩૦.૦૯.૧૯૯૯ નો અસલ હુકમ નંબર ૬૬/૯૯ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં સામાવાળા પર રૂપિયા ૧૫ લાખનો દંડ લાદવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત હુકમમાં નીચેના અવલોકનો નોંધપાત્ર છે:—

સમન્સના જવાબમાં શ્રી કંપર ભાન કસ્ટમ્સ સત્તાવાળાઓ સમક્ષ હાજર થયા અને કસ્ટમ્સ એક્ટ, ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૦૮ હેઠળ નોંધાયેલા તારીખ ૩૦.૮.૧૯૯૬ ના તેમના વધુ સ્વૈચ્છિક નિવેદનમાં, તેમણે જણાવ્યું કે તેમને એસ્સાર સેલ ફોન મોબાઈલ ફોન સેવાઓમાંથી મેળવેલા મોબાઈલ ફોન નંબર ૯૮૧૧૦૨૮૬૪૩ ના કોલ શુલ્કની વિગતોનો રેકૉર્ડ બતાવવામાં આવ્યો હતો, કે ૨૧.૦૪.૧૯૯૬ અને ૨૭.૦૪.૧૯૯૬ ના રોજ ટેલિફોન નંબર ૬૯૧૪૦૩૭ પર ટેલિફોન કોલ કરવામાં આવ્યા હતા; કે તેમને કહેવામાં આવ્યું હતું કે ટેલિફોન નંબર ૬૯૧૪૦૩૭ શ્રી વર્યામ સિંઘનો હતો અને તે તેમના નિવાસસ્થાનનો નંબર હતો અને જેની ૧૮૪ સોનાના બિસ્કિટની દાણચોરી માટે ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. તે વિશે પૂછવામાં આવતા તેમણે જણાવ્યું કે ન તો તેઓ શ્રી વર્યામ સિંઘ નામના કોઈ વ્યક્તિને ઓળખતા હતા ન તો તેમના ટેલિફોન નંબરને. ૨૧.૦૪.૧૯૯૬ ના રોજ ત્રણ વખત અને ૨૭.૦૪.૧૯૯૬ ના રોજ એક વખત તેમના (કંપર ભાનના) મોબાઈલ ફોન પરથી ટેલિફોન નંબર ૬૯૧૪૦૩૭ પર ટેલિફોન કોલ કેવી રીતે કરવામાં આવ્યા તે વિશે પૂછવામાં આવતા, તેમણે જણાવ્યું કે તેમને ચોક્કસ તારીખ ખબર નથી પરંતુ એપ્રિલ, ૧૯૯૬ ના મહિનામાં, તેમનો નાનો ભાઈ શ્રી પ્રમોદ

કુમાર દુબઈથી દિલ્હી આવ્યો હતો કારણ કે તેમની માતા ગંભીર રીતે બીમાર હતી, એ શક્ય છે કે શ્રી પ્રમોદ કુમારે તેમના (કંપર ભાનના) મોબાઈલ ફોન પરથી શ્રી વર્યામ સિંઘના ટેલિફોન નંબર ૬૯૧૪૦૩૭ પર ચાર કોલ કર્યા હોય કારણ કે તેઓ શ્રી વર્યામ સિંઘ અને તેમના ટેલિફોન નંબરને ઓળખતા ન હતા.

(ઈ) તારીખ ૩૦.૦૯.૧૯૯૯ ના ઉપરોક્ત હુકમ સામે અપીલ કરવામાં આવી હતી અને કમિશનર ઓફ કસ્ટમ્સ (અપીલ) એ તારીખ ૨૫.૦૧.૨૦૦૮ ના તેમના હુકમ દ્વારા સામાવાળા પર લાદવામાં આવેલ દંડ રદ કર્યો હતો. અપીલ સત્તાધિકારી નો એવો મત હતો કે એક જ નામના બે વ્યક્તિઓ હતા એટલે કે પ્રમોદ કુમાર, એક દુબઈમાં અને બીજા સામાવાળા અને સહ-આરોપીના નિવેદન સિવાય રેકૉર્ડ પર કોઈ સામગ્રી ન હતી. આ હુકમ દરમિયાન એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે:-

જો રોકાણ દુબઈના શ્રી પ્રમોદ કુમાર દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું, તો તેને અપીલકર્તા સાથે જોડી શકાય નહીં. વિભાગે દુબઈના શ્રી પ્રમોદ કુમારને કેસમાં પક્ષકાર બનાવ્યા નથી અને રેકૉર્ડ પર એવું સૂચવવા માટે કંઈ નથી કે દુબઈના શ્રી પ્રમોદ કુમારને શોધવા અને ઓળખવાના પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા હતા અને દુબઈમાં ટેલિફોન

નંબર એટલે કે ૫૩૧૨૨૮ અપીલકર્તા સાથે કેવી રીતે સંકળાયેલ છે.

આમ અપીલકર્તાની સંડોવણીનો આક્ષેપ કરતું શ્રી વર્યામ સિંઘનું માત્ર એક જ નિવેદન છે અને અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિના નિવેદન અથવા કોઈપણ દસ્તાવેજ પુરાવા દ્વારા તેની પુષ્ટિ કરવામાં આવતી નથી. બીજી બાજુ અપીલકર્તાનો એ દાવો છે કે તેઓ ૦૬.૦૯.૧૯૯૪ ના રોજ ભારત છોડી ગયા હતા અને ત્યારથી તેમણે ફરીથી ભારતની મુલાકાત લીધી નથી, જેને કસ્ટમ્સ એક્ટ ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૦૮ હેઠળ વિવિધ વ્યક્તિઓ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિવેદનો અને દસ્તાવેજ પુરાવા એટલે કે તેમના પાસપોર્ટની નકલો દ્વારા પુષ્ટિ મળે છે. કેસમાં સંડોવાયેલા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિએ અપીલકર્તા વિશે કંઈપણ ઉલ્લેખ કર્યો નથી. આમ શ્રી વર્યામ સિંઘનું નિવેદન જે પોતે પુરાવા તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે, જ્યારે અપીલકર્તાના દાવાને કસ્ટમ્સ એક્ટ ૧૯૬૨ ની કલમ ૧૦૮ હેઠળ સમર્થન આપતા નિવેદનો અને દસ્તાવેજ પુરાવા દ્વારા તેમની તરફેણમાં વિશ્વસનીય પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય છે. વધુમાં અપીલકર્તાએ આ કેસમાં જમી હેઠળના વાદગ્રસ્ત સોના પર કોઈ દાવો કર્યો નથી.

ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખતા અપીલકર્તા વિશે એડજ્યુડિકેટિંગ ઓથોરિટીનું તારણ વાજબી, કાયદેસર અને હકીકતો પર આધારિત નથી અને તેથી અપીલકર્તા પર લાદવામાં આવેલ દંડ આથી રદ કરવામાં આવે છે.

(એફ) તારીખ ૨૫.૦૧.૨૦૦૮ ના ઉપરોક્ત હુકમમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનો અને તારણોના આધારે, સામાવાળા વતી નવી દિલ્હી ખાતેની દિલ્હી હાઇકોર્ટમાં ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ એક અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી જે ક્રિમિનલ એમ.સી. નંબર ૪૬૦ વર્ષ ૨૦૦૮ હતી. એ નોંધવું પ્રાસંગિક છે કે અરજીમાં જ સામાવાળાના બે સરનામાં આપવામાં આવ્યા હતા, એક દુબઈનું અને બીજું દિલ્હીનું. અરજીના સમર્થનમાં સોગંદનામું અન્ય કોઈએ નહીં પણ સામાવાળાના ભાઈ શ્રી કંપર ભાન દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. વિભાગ વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળા તપાસમાં જોડાયા ન હતા અને તેથી આ અરજી કોઈપણ વિચારણાને પાત્ર નથી અને બે પ્રમોદ કુમાર ન હતા પરંતુ બે સરનામાં ધરાવતી એક જ વ્યક્તિ હતી. હાઇકોર્ટે તેના અપીલ હેઠળના ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા, અરજી મંજૂર કરી અને એડિશનલ ચીફ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ, નવી દિલ્હી સમક્ષ પેન્ડિંગ ફરિયાદ નંબર ૬૬/૧/૮૬ રદ કરી. હાઇકોર્ટે દ્વારા નીચે મુજબનું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:—

અરજદાર સામે સામાવાળા વિભાગ દ્વારા જે પણ પુરાવા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે એ જ છે, જે અપીલ સત્તાધિકારી સમક્ષ હતો અને અપીલ સત્તાધિકારીએ તમામ પુરાવાઓ ધ્યાનમાં લીધા હતા અને ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ પર આવ્યા હતા. હું માનું છું કે ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ અરજદાર સામેની કાર્યવાહી ચાલુ રાખવાથી કોઈ ઉપયોગી હેતુ સાર્થક થશે નહીં.

૪. ન્યાયનિર્ણય (adjudication) ની કાર્યવાહીમાં સામાવાળાનો છુટકારો એ કલમ ૪૮૨ સી.આર.પી.સી. હેઠળની અરજીનો આધાર હતો અને આવા છુટકારાની હાઈકોર્ટ પર ચોક્કસપણે અસર પડી હતી. કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ વિ. એલ.આર. મેલવાણીમાં, આ કોર્ટની બંધારણીય ખંડપીઠ સમક્ષ પ્રશ્ન નંબર ૧ અને ૨ નીચે મુજબ હતા:—

(૧) શું સમુદ્ર કસ્ટમ્સ એક્ટ હેઠળની કાર્યવાહીમાં કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સના નિર્ણયના કારણોસર તે કેસમાં આરોપી ૧ અને ૨ સામે આ ક્રિમિનલ રિવિઝન અરજીઓ જેમાંથી ઉદ્ભવી છે તે કાર્યવાહી બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૦(૨) હેઠળ બાધિત છે?

(૨) શું કોઈ પણ સંજોગોમાં કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સનું એ તારણ કે ૧ લા અને ૨ જા આરોપીઓ દોષિત સાબિત થયા નથી તે તે આરોપીઓ સામેના ક્રિમિનલ કેસમાં ઇશ્યૂ એસ્ટોપલ તરીકે કામ કરશે?

૫. ઉપરોક્ત પ્રશ્નોના સંદર્ભમાં કોર્ટના અવલોકનો નીચે મુજબ હતા:—

૮..... તે નિર્ણયમાં નિર્ધારિત નિયમ આ કોર્ટ દ્વારા પ્રીતમ સિંઘ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, અને ફરીથી એન.આર. ઘોષ વિ. સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ.બી. માં અપનાવવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ આરોપી ઉપરોક્ત નિયમની મદદ માંગે તે પહેલાં, તેણે એ સ્થાપિત કરવું પડશે કે સક્ષમ કોર્ટ સમક્ષની અગાઉની કાયદેસરની ટ્રાયલમાં, તેણે નિર્દોષ છુટકારાનો ચુકાદો મેળવ્યો છે જે ચુકાદો તેના પ્રોસિક્યુટર (ફરિયાદી) માટે બંધનકર્તા છે. હાલના કેસમાં અગાઉ જણાવેલા કારણોસર, અમે એવું માનવા અસમર્થ છીએ કે કલેક્ટર ઓફ કસ્ટમ્સ સમક્ષની કાર્યવાહી ક્રિમિનલ ટ્રાયલ છે. આના પરથી એ ફલિત થાય છે કે કલેક્ટરનો નિર્ણય આરોપી ૧ અને ૨ ની તરફેણમાં નિર્દોષ છુટકારાનો ચુકાદો ગણાતો નથી.

૬. ત્યારબાદ ત્રણ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે કે.જી. પ્રેમશંકર વિ. ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસમાં ક્રિમિનલ કાર્યવાહી પર સિવિલ કોર્ટના નિર્ણયની અસરની વિચારણા કરી અને નીચે મુજબનો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો:—

૩૦.... ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી જે તારણ નીકળે છે તે એ છે કે (૧) અગાઉનો ચુકાદો જે અંતિમ છે તેના પર આધાર રાખી શકાય છે જેવો એપિડન્સ એક્ટની કલમ ૪૦ થી ૪૩ હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવ્યો છે: (૨) સમાન પક્ષકારો વચ્ચેના સિવિલ દાવાઓમાં, રેસ જ્યુડિકેટાનો

સિદ્ધાંત લાગુ પડી શકે છે: (૩) ક્રિમિનલ કેસમાં, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૦૦ એ જોગવાઈ કરે છે કે એકવાર વ્યક્તિ દોષિત ઠરે અથવા નિર્દોષ છૂટે, તો તેના પર સમાન ગુના માટે ફરીથી ટ્રાયલ થઈ શકે નહીં જો તેમાં દર્શાવેલી શરતો સંતોષાય; (૪) જો ક્રિમિનલ કેસ અને સિવિલ કાર્યવાહી સમાન કારણસર હોય, તો સિવિલ કોર્ટનો ચુકાદો સંબંધિત રહેશે જો કલમ ૪૦ થી ૪૩ પૈકી કોઈપણની શરતો સંતોષાય, પરંતુ એવું કહી શકાય નહીં કે તે કલમ ૪૧ માં પ્રદાન કર્યા સિવાય નિર્ણાયક હશે. કલમ ૪૧ પ્રદાન કરે છે કે કયો ચુકાદો તેમાં જે જણાવવામાં આવ્યું છે તેનો નિર્ણાયક પુરાવો હશે.

૩૧. વધુમાં, અગાઉની સિવિલ કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવેલ ચુકાદો, હુકમ અથવા હુકમનામું, જો સંબંધિત હોય, જેમ કે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૪૦ અને ૪૨ અથવા અન્ય જોગવાઈઓ હેઠળ પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે, તો દરેક કેસમાં, કોર્ટે નક્કી કરવાનું રહે છે કે તેમાં નક્કી કરવામાં આવેલી બાબત(તો) ના સંદર્ભમાં તે કયા અંશે બંધનકર્તા અથવા નિર્ણાયક છે....

૩૨. હાલના કેસમાં, એમ.એસ. શેરિફ કેસમાં બંધારણીય ખંડપીઠ દ્વારા આપવામાં આવેલ નિર્ણય બંધનકર્તા રહેશે, જેમાં સ્પષ્ટપણે ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે કોઈ કડક નિયમ નિર્ધારિત કરી શકાય નહીં અને સિવિલ અને

ક્રિમિનલ કોર્ટમાં પરસ્પર વિરોધી નિર્ણયની સંભાવના એ સંબંધિત વિચારણા નથી. કાયદો એવી સ્થિતિની કલ્પના કરે છે જ્યારે તે સ્પષ્ટપણે એક કોર્ટના નિર્ણયને બીજી કોર્ટ પર બંધનકર્તા બનાવવાથી, અથવા તો સજા અથવા નુકસાની જેવા મર્યાદિત હેતુઓ સિવાય સંબંધિત બનાવવાથી દૂર રહે છે.

૭. સંબંધિત ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહીમાં છુટકારો અને ક્રિમિનલ કાર્યવાહી પર તેની અસરનો મુદ્દો રાધેશ્યામ કેજરીવાલ વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્યમાં આ કોર્ટની ત્રણ-ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ સમક્ષ ફરીથી વિચારણા માટે આવ્યો હતો. તેમના અસંમત મતમાં પી. સદાશિવમ, ન્યાયમૂર્તિ (તે સમયના વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ તરીકે) એ નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો કે ફોરેન એક્સચેન્જ રેગ્યુલેશન એક્ટ, ૧૯૭૩ માં એવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી કે ન્યાયનિર્ણયમાં આપેલું તારણ એક્ટની કલમ ૫૬ હેઠળની કાર્યવાહીમાં કોર્ટ પર બંધનકર્તા છે અથવા કલમ ૫૬ હેઠળની કાર્યવાહી એક્ટ હેઠળના ન્યાયનિર્ણયના પરિણામ પર આધારિત છે. બહુમતી વતી બોલતા સી.કે. પ્રસાદ ન્યાયમૂર્તિએ નીચે મુજબનો સારાંશ આપ્યો:—

૩૮. આ નિર્ણયોમાંથી જે રેશિયો તારવી શકાય છે તેને વ્યાપક રીતે નીચે મુજબ દર્શાવી શકાય છે:—

(૧) ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહી અને ક્રિમિનલ પ્રોસિક્યુશન એકસાથે શરૂ કરી શકાય છે;

(૨) ક્રિમિનલ પ્રોસિક્યુશન શરૂ કરતા પહેલા ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહીમાં નિર્ણય આવશ્યક નથી;

(૩) ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહી અને ક્રિમિનલ કાર્યવાહી એકબીજાથી સ્વતંત્ર સ્વરૂપની છે;

(૪) ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહીમાં પ્રોસિક્યુશનનો સામનો કરી રહેલી વ્યક્તિ સામેનું તારણ ક્રિમિનલ પ્રોસિક્યુશનની કાર્યવાહી માટે બંધનકર્તા નથી;

(૫) એન્ફોર્સમેન્ટ ડિરેક્ટોરેટ દ્વારા ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહી એ સક્ષમ કાયદાની કોર્ટ દ્વારા પ્રોસિક્યુશન નથી જે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૦(૨) અથવા ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ ૩૦૦ ની જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરે;

(૬) સમાન ઉલ્લંઘન માટે ટ્રાયલનો સામનો કરી રહેલા વ્યક્તિની તરફેણમાં ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહીમાં તારણ, તારણના સ્વરૂપ પર આધારિત રહેશે: જો ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહીમાં છુટકારો તકનીકી

આધાર પર હોય અને ગુણદોષ પર ન હોય, તો પ્રોસિક્યુશન ચાલુ રહી શકે છે; અને

(૮) જોકે, ગુણદોષ પર છુટકારાના કિસ્સામાં જ્યાં આક્ષેપ બિલકુલ ટકી શકે તેવો જણાતો નથી અને વ્યક્તિને નિર્દોષ માનવામાં આવે છે, તો હકીકતો અને સંજોગોના સમાન સેટ પર ક્રિમિનલ પ્રોસિક્યુશન ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં – અંતર્ગત સિદ્ધાંત ક્રિમિનલ કેસોમાં સાબિતીના ઉચ્ચ ધોરણનો છે.

૮. રાધેશ્યામ કેજરીવાલ વિ. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્યમાં બહુમતી ચુકાદા પર સામાવાળા દ્વારા તે રજૂઆતના સમર્થનમાં આધાર રાખવામાં આવ્યો છે કે હાલના કેસમાં છુટકારો ગુણદોષ પર હોવાથી, સમાન હકીકતો પર ક્રિમિનલ પ્રોસિક્યુશન ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં. અપીલકર્તા વતી વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી રંજના નારાયણ હાજર રહ્યા હતા જ્યારે સામાવાળા વતી વિદ્વાન વકીલ શ્રી નવીન મલ્હોત્રા હાજર રહ્યા હતા. અમે બંને પક્ષોની રજૂઆતો પર વિચાર કર્યો છે અને રેકૉર્ડની ચકાસણી કરી છે જે નીચેના નિર્ણાયક પાસાઓને બહાર લાવે છે:—

(એ) તારીખ ૩૦.૦૯.૧૯૯૯ નો અસલ હુકમ સામાવાળાના ભાઈ કંવર ભાનના નિવેદનનો સંદર્ભ આપે છે જે સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે સામાવાળા એપ્રિલ, ૧૯૯૬ માં દિલ્હી આવ્યા હતા. તારીખ ૩૦.૦૯.૧૯૯૯ ના

અપીલના હુકમમાં આ નિવેદનનો સંદર્ભ પણ આપવામાં આવ્યો નથી પરંતુ એવું તારણ આપવામાં આવ્યું છે કે સામાવાળાએ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૪ પછી ભારતની મુલાકાત લીધી ન હતી.

(બી) સામાવાળાને ભાગેડુ ગુનેગાર જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમણે વ્યક્તિગત રીતે કોઈપણ કાર્યવાહીમાં ભાગ લીધો ન હતો. સંજોગોમાં, સપ્ટેમ્બર ૧૯૯૪ પછી તેમણે ભારતની મુલાકાત લીધી ન હોવાના દાવાના સમર્થનમાં રજૂ કરાયેલ પાસપોર્ટની નકલોને કોઈ વજન આપી શકાય નહીં.

(સી) અપીલનો હુકમ વધુમાં દર્શાવે છે કે વર્યામ સિંઘના નિવેદનમાં સામાવાળાની સંડોવણીનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો. કાયદા મુજબ, જો આપું નિવેદન અન્યથા સ્વીકાર્ય અને વિશ્વસનીય હોય, તો દોષિત ઠરાવવાનું કાયદેસર રીતે આવી સામગ્રી પર આધારિત હોઈ શકે છે.

(ડી) અપીલના હુકમમાં એવું તારણ કે બે પ્રમોદ કુમાર હતા, તે સંપૂર્ણપણે ખોટું અને અસ્વીકાર્ય છે.

આ હકીકતોની પૃષ્ઠભૂમિમાં એ સ્વીકારી શકાય નહીં કે ન્યાયનિર્ણયની કાર્યવાહીમાં સામાવાળાનો છુટકારો ગુણદોષ પર હતો અથવા તો તેમને સંપૂર્ણપણે નિર્દોષ માનવામાં આવ્યા હતા.

૯. કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતા, અમારો મત છે કે કાર્યવાહી રદ કરવાની અરજ સ્વીકારવામાં હાઇકોર્ટ સાચી અને વાજબી ન હતી. તેથી, અમે આ અપીલ મંજૂર કરીએ છીએ અને હાઇકોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલ મત રદ કરીએ છીએ. એ.સી.એમ.એમ., નવી દિલ્હીની ફાઇલ પરના કેસ નંબર ૬૬/૧/૯૬ સાથે, કાયદા મુજબ કાર્યવાહી કરવામાં આવશે.

દેવિકા ગુજરાલ

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.